

POLITICA REGIONALĂ DIN LITUANIA ÎN PERIOADA DE PREADERARE LA UNIUNEA EUROPEANĂ (1990–2004)

REGIONAL POLICY IN LITHUANIA DURING THE PRE-ACCESSION PERIOD TO THE EUROPEAN UNION (1990–2004)

DOI: 10.5281/zenodo.21263591

UDC: 332.1(474.5):339.923"1990/2004"

Sergiu CORNEA

Universitatea „Dunărea de Jos”,

Centrul Universitar „B.P.Hasdeu”, UTM

E-mail: s_cornea@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-0888-5902

Rezumat: *Articolul analizează evoluția politicii regionale din Lituania în perioada 1990–2004, evidențiind relația dintre transformările instituționale interne și procesul de aderare la Uniunea Europeană. Cercetarea pornește de la ipoteza că politica regională a reprezentat nu doar un instrument de diminuare a disparităților teritoriale, ci și un mecanism de consolidare a capacității administrative necesare implementării politicii europene de coeziune. Demersul metodologic se bazează pe analiza instituțională, metoda istorico-comparativă, analiza documentară și abordarea studiului de caz. Rezultatele evidențiază că europenizarea a influențat decisiv configurarea cadrului legislativ, dezvoltarea structurilor administrative și instituționalizarea mecanismelor de planificare regională. Totodată, instrumentele financiare de preaderare au contribuit nu doar la finanțarea dezvoltării regionale, ci și la modernizarea administrației publice și consolidarea capacității instituționale. Cercetarea demonstrează că politica regională a constituit un factor determinant al convergenței instituționale cu Uniunea Europeană și oferă concluzii relevante pentru statele aflate în procesul de aderare, inclusiv pentru Republica Moldova.*

Cuvinte cheie: *politica regională; integrare europeană; dezvoltare regională; europenizare instituțională; capacitate administrativă; Lituania; politica de coeziune.*

Abstract: *The article examines the evolution of Lithuania's regional policy during the 1990–2004 pre-accession period, focusing on the relationship between domestic institutional transformation and European Union accession. It argues that regional policy functioned not only as an instrument for reducing territorial disparities but also as a mechanism for strengthening the administrative capacity required to implement the EU cohesion policy. The research applies an institutional approach, historical-comparative analysis, document analysis and the case study method. The findings demonstrate that Europeanization played a decisive role in shaping the legislative framework, developing administrative structures and institutionalizing regional planning mechanisms. Furthermore, the EU pre-accession financial instruments*

contributed not only to regional development financing but also to administrative modernization and institutional capacity building. The study concludes that regional policy became a key driver of institutional convergence with the European Union and provides valuable insights for countries currently pursuing EU accession, including the Republic of Moldova.

Key words: *regional policy; European integration; regional development; institutional Europeanization; administrative capacity; Lithuania; cohesion policy.*

Introducere

Procesul de extindere a Uniunii Europene către statele din Europa Centrală și de Est a reprezentat unul dintre cele mai ambițioase proiecte de transformare politică, economică și socială din istoria contemporană. În afară de obligativitatea armonizării legislației naționale cu acquis-ul comunitar, aderarea la Uniunea Europeană a determinat și restructurarea administrațiilor publice naționale, dezvoltarea unor noi mecanisme de guvernare la nivelul subnațional și consolidarea capacității instituțiilor administrative necesare implementării politicilor europene. În cazul statelor care și-au asumat integrarea europeană ca obiectiv strategic, aceste transformări au depășit cadrul reformelor economice și al democratizării instituțiilor politice, implicând reconstrucția mecanismelor administrative prin care statul urma să participe la arhitectura de guvernare a Uniunii Europene.

Dintre domeniile afectate de aceste procese integratoare, politica regională ocupă un loc aparte, deoarece aplicarea politicii de coeziune presupunea existența unor mecanisme de programare și structuri teritoriale care lipseau aproape în totalitate în statele post-socialiste la începutul anilor 1990. Din această perspectivă, politica regională s-a afirmat drept unul dintre cele mai complexe domenii ale procesului de adaptare instituțională, deoarece implementarea sa presupunea nu numai instituirea unor instrumente de reducere a disparităților teritoriale, ci și dezvoltarea unor structuri administrative, financiare și statistice compatibile cu exigențele politicii europene de coeziune.

Această evoluție reflectă o schimbare fundamentală în modul de înțelegere a politicii regionale. Dacă, în primele etape ale construcției europene, aceasta era asociată în principal cu redistribuirea resurselor și diminuarea decalajelor de dezvoltare dintre regiuni, extinderea Uniunii Europene către statele postsocialiste i-a conferit o dimensiune instituțională mult mai pronunțată. Pentru statele candidate, politica regională a devenit un instrument prin care au fost reorganizate relațiile dintre administrația centrală și nivelurile teritoriale subnaționale ale puterii publice, au fost introduse noi mecanisme de planificare strategică și au fost consolidate capacitățile administrative necesare gestionării fondurilor europene. În aceste condiții, succesul procesului de aderare nu a depins doar de armonizarea cadrului legislativ sau de stabilitatea indicatorilor macroeconomici, ci și de capacitatea statului de a construi instituții capabile să

funcționeze în conformitate cu principiile guvernantei europene.

În cadrul acestui proces, experiența Lituaniei prezintă un interes științific deosebit. La începutul anilor 1990, statul lituanian s-a confruntat simultan cu necesitatea restructurării unei economii profund integrate în sistemul sovietic, reorganizării administrației publice centrale și subnaționale și definirii unei strategii de dezvoltare compatibile cu obiectivul aderării la Uniunea Europeană. Aceste provocări nu puteau fi abordate separat, deoarece transformările economice produceau efecte directe asupra organizării teritoriale, iar schimbările instituționale influențau capacitatea statului de a gestiona dezvoltarea regională. În consecință, politica regională nu s-a constituit ca o simplă politică sectorială, ci ca un domeniu de convergență între reforma administrației publice, reorganizarea teritorială subnațională, dezvoltarea instituțională și integrarea europeană.

Specificitatea cazului lituanian rezidă și în faptul că elaborarea politicii regionale a avut loc într-un interval de timp relativ scurt, marcat de schimbări politice și economice de o intensitate fără precedent. În mai puțin de un deceniu și jumătate, autoritățile publice lituaniene au fost nevoite să creeze cadrul normativ al dezvoltării regionale, să instituționalizeze mecanismele de planificare strategică, să adapteze sistemul statistic național la cerințele europene, să dezvolte structuri administrative specializate și să demonstreze capacitatea de administrare a instrumentelor financiare de preaderare. Ritmul și anvergura acestor transformări face din Lituania un exemplu relevant pentru analiza modului în care politica regională poate deveni un factor determinant al modernizării instituționale într-un stat aflat în proces de integrare europeană.

Actualitatea cercetării este determinată de două argumente pertinente. Prima derivă din evoluțiile recente ale politicii de extindere a Uniunii Europene. Obținerea statutului de stat candidat de către noi țări europene readuce în atenția comunității academice problema edificării capacității administrative necesare implementării acquis-ului comunitar. În acest context, experiența statelor care au parcurs anterior procesul de aderare are o valoare explicativă sporită, oferind repere consistente pentru înțelegerea relației dintre reformele interne și condiționalitatea europeană. Cel de-al doilea argument este de natură științifică și privește necesitatea aprofundării cunoașterii mecanismelor prin care politica regională influențează transformarea instituțională a statului. Deși dezvoltarea regională constituie unul dintre cele mai studiate domenii ale politicilor europene, numeroase aspecte referitoare la interdependența dintre europenizare, reformă administrativă și organizarea teritorială a puterii publice subnaționale continuă să fie insuficient explicate.

Analiza critică a literaturii de specialitate evidențiază existența unor direcții de cercetare bine constituite privind dezvoltarea regională în Lituania. O parte importantă a studiilor examinează impactul tranziției către economia de piață

asupra disparităților regionale și asupra evoluției indicatorilor socioeconomi. Alte cercetări sunt consacrate evaluării politicii de coeziune și efectelor investițiilor europene asupra dezvoltării regionale după aderarea la Uniunea Europeană. Un alt grup de lucrări abordează procesul de armonizare legislativă, reformele administrației publice sau funcționarea instrumentelor financiare de preaderare. Aceste contribuții au permis acumularea unui volum considerabil de cunoștințe privind diferitele componente ale transformării statului lituanian.

Cu toate acestea, literatura existentă este caracterizată de o anumită compartimentare tematică și analitică. Dezvoltarea regională este examinată predominant din perspectivă economică, europeanizarea este analizată în principal ca proces politico-juridic, iar reforma administrației publice este tratată ca un domeniu distinct al modernizării instituționale. O asemenea fragmentare reduce posibilitatea înțelegerii relațiilor de interdependență dintre aceste procese și conduce la interpretări parțiale asupra evoluției politicii regionale în perioada de preaderare. În consecință, rămâne insuficient explorată dimensiunea instituțională a politicii regionale, respectiv rolul acesteia în configurarea structurilor administrative și în dezvoltarea capacității statului de a participa la sistemul european al politicii de coeziune.

Metodologia cercetării

Complexitatea proceselor analizate impune utilizarea unei abordări metodologice care ar putea să surprindă simultan dimensiunile istorice, instituționale, administrative și teritoriale ale evoluției politicii regionale din Lituania în perioada 1990–2004. Politica regională nu reprezintă un fenomen izolat, ci rezultatul interacțiunii dintre transformările economice, reorganizarea administrației publice, schimbările legislative și influența exercitată de procesul de integrare europeană. Din această perspectivă, cercetarea este fundamentată pe o abordare interdisciplinară, situată la intersecția studiilor europene, administrației publice, dezvoltării regionale și analizei instituționale.

Demersul științific se înscrie în paradigma neo-instituționalistă, care explică evoluția politicilor publice prin raportare la transformările instituțiilor, regulilor și mecanismelor de guvernare. Alegerea acestei perspective este justificată de faptul că politica regională europeană nu produce efecte exclusiv prin alocarea resurselor financiare, ci prin modificarea cadrului instituțional în care sunt elaborate și implementate politicile publice. În consecință, cercetarea tratează instituțiile nu doar ca structuri administrative, ci ca ansambluri de reguli, proceduri și practici care modelează comportamentul actorilor publici și influențează capacitatea statului de a răspunde exigențelor dezvoltării interne dar și procesului de integrare europeană.

Din punct de vedere al design-ului cercetării, studiul utilizează metoda studiului de caz, considerată adecvată pentru investigarea aprofundată a unui

proces instituțional complex desfășurat într-un context istoric și politic bine delimitat. Alegerea Lituaniei drept studiu de caz este determinată de particularitățile procesului său de preaderare, caracterizat printr-o transformare instituțională accelerată și prin dezvoltarea, într-un interval relativ scurt, a unui sistem de elaborare și implementare a politicii regionale compatibil cu exigențele Uniunii Europene. Totodată, cazul lituanian oferă posibilitatea identificării unor mecanisme explicative care depășesc particularitățile naționale și pot contribui la înțelegerea proceselor de transformare instituțională din alte state candidate.

Analiza este construită prin combinarea mai multor metode de cercetare, utilizate complementar. Metoda istorico-comparativă permite examinarea evoluției politicii regionale în raport cu principalele etape ale tranziției postsocialiste și ale negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. Această metodă facilitează identificarea continuităților și a discontinuităților instituționale, precum și explicarea relației dintre reformele interne și influențele externe exercitate de procesul de aderare la Uniunea Europeană.

Metoda analizei instituționale ocupă un loc central în cercetare. Prin intermediul acesteia sunt examinate transformările cadrului normativ, reorganizarea structurilor administrative, redistribuirea competențelor între nivelurile administrației publice și dezvoltarea mecanismelor de coordonare necesare implementării politicii regionale. Analiza instituțională permite evaluarea modului în care schimbările legislative și organizatorice au contribuit la consolidarea capacității administrative și la pregătirea autorităților publice pentru gestionarea politicii de coeziune după aderarea la Uniunea Europeană.

Metoda comparativă este utilizată atât în plan temporal, cât și funcțional. Analiza compară diferitele etape ale dezvoltării politicii regionale în perioada 1990–2004, evidențiind modificările intervenite în structura instituțională și în mecanismele de implementare. Totodată, sunt comparate obiectivele politicii regionale naționale cu principiile politicii regionale europene, pentru a evidenția procesul de convergență instituțională realizat pe parcursul negocierilor de aderare.

Un rol important îl deține analiza documentară, prin intermediul căreia sunt examinate documentele programatice, actele normative, rapoartele instituțiilor europene, strategiile naționale de dezvoltare, documentele de negociere aferente Capitolului 21 și materialele elaborate de autoritățile lituaniene în perioada de preaderare. Analiza acestor surse permite reconstituirea procesului decizional și identificarea logicii care a stat la baza instituționalizării politicii regionale.

Pentru interpretarea rezultatelor este utilizată metoda analizei calitative, orientată spre identificarea relațiilor de cauzalitate dintre transformările instituționale și evoluția politicii regionale. Cercetarea nu urmărește cuantificarea statistică a efectelor dezvoltării regionale, ci explicarea mecanismelor prin care schimbările legislative, instituționale și administrative au influențat capacitatea

statului de a implementa politica regională și de a administra instrumentele financiare europene. În consecință, accentul este plasat asupra interpretării proceselor și a relațiilor dintre acestea, nu asupra cuantificării exclusive a rezultatelor evoluțiilor economice, sociale sau demografice.

Baza informațională a cercetării este alcătuită din surse primare și secundare. Categoria surselor primare include documentele oficiale ale instituțiilor Uniunii Europene, legislația Republicii Lituania, strategiile și programele naționale de dezvoltare regională, documentele de negociere privind aderarea la Uniunea Europeană și rapoartele elaborate de autoritățile competente în domeniul politicii regionale. Sursele secundare sunt reprezentate de literatura științifică consacrată dezvoltării regionale, europenizării instituționale, administrației publice și politicii de coeziune în care sunt abordate direct sau tangențial problemele privind dezvoltarea Lituaniei în perioada de preaderare. De asemenea, am folosit și studiile comparative privind transformările instituționale din statele Europei Centrale și de Est.

Referitor la delimitarea temporală a cercetării precizez că perioada 1990–2004 acoperă intervalul dintre restabilirea independenței Republicii Lituania și aderarea acesteia la Uniunea Europeană, reprezentând etapa în care au fost create fundamentele legislative, instituționale și administrative ale politicii regionale moderne. Alegerea acestui interval permite surprinderea întregului proces de instituționalizare a politicii regionale în perioada premergătoare integrării efective în politica de coeziune europeană.

În plan analitic, cercetarea este orientată spre explicarea relațiilor dintre cauze, mecanisme și rezultate. Nu sunt investigate exclusiv efectele economice ale politicii regionale, ci sunt analizate procesele prin care aceasta a contribuit la dezvoltarea capacității administrative și la modernizarea instituțională a statului. Această opțiune metodologică permite depășirea abordărilor descriptive și favorizează formularea unor explicații privind modul în care condiționalitatea europeană și reformele interne au acționat complementar în configurarea politicii regionale lituaniene.

În același timp, menționez că cercetarea realizată prezintă și anumite limite metodologice. Studiul este concentrat asupra unui singur caz național și asupra unei perioade bine delimitate, ceea ce nu permite generalizarea concluziilor pentru toate statele candidate la aderarea la Uniunea Europeană. De asemenea, accentul este plasat asupra dimensiunii instituționale a politicii regionale, fără realizarea unei evaluări econometrice a impactului investițiilor europene asupra convergenței regionale. Totuși, aceste limite nu diminuează relevanța rezultatelor obținute, întrucât obiectivul cercetării nu a constatat în cuantificarea efectelor economice ale politicii regionale, ci în explicarea mecanismelor instituționale care au făcut posibilă implementarea acesteia în perioada de preaderare.

Prin opțiunile metodologice adoptate, cercetarea urmărește realizarea unei

analize integrate a politicii regionale din Lituania, capabile să evidențieze conexiunile dintre transformările instituționale, reforma administrației publice și procesul de integrare europeană. Această perspectivă oferă cadrul necesar pentru interpretarea rezultatelor cercetării și pentru formularea unor concluzii cu relevanță atât teoretică, cât și aplicativă, privind rolul politicii regionale în modernizarea administrației publice și consolidarea capacității instituționale a statelor aflate în proces de aderare la Uniunea Europeană.

Rezultate

1. Cadrul teoretic al politicii regionale și procesul de europenizare

Dezvoltarea regională în statele baltice, și în mod special în Lituania, a fost cercetată prin prisma mai multor abordări teoretice, care au reflectat complexitatea tranziției de la socialism la capitalism. O abordare relevantă este cea a „investiției sociale”, care are la bază premisa că politicile de dezvoltare ar trebui să fie sensibile la nevoile teritoriale specifice, combinând coordonarea politicilor cu adaptarea instituțională (Bučaitė-Vilkė, 2022). În Lituania, această abordare teoretică a căpătat valențe practice prin încercarea de a echilibra dezvoltarea centrelor urbane dinamice cu sprijinirea zonelor rurale periferice, care se confruntau cu un declin demografic și economic accentuat.

O altă perspectivă teoretică importantă este cea a „frontierelor fantomă”. Această viziune postulează că vechile delimitări politice, administrative sau culturale continuă să influențeze practicile actuale și hărțile mentale ale actorilor, chiar și după ce hotărârile formale au dispărut (Von Hirschhausen, Grandits, Kraft, Müller & Serrier, 2019). În cazul Lituaniei, moștenirea structurilor teritoriale de tip sovietic a acționat ca o frontieră fantomă, condiționând locația industriilor, nodurile de transport și rețelele de dezvoltare economică. Politica regională de preaderare a trebuit să se confrunte cu aceste structuri inerțiale pentru a crea o nouă logică teritorială, orientată spre vest și integrată în piața unică.

Conceptul „tranziției școlii la muncă” și analiza pieței muncii au oferit, de asemenea, perspective valoroase asupra înțelegerii esenței și evoluției disparităților regionale. Statele baltice au fost identificate ca zone cu provocări omogene în ceea ce privește integrarea tinerilor pe piața muncii, dar cu reacții politice diferite (Korotaj, 2024). În Lituania, disparitățile regionale s-au manifestat acut prin ratele șomajului: în timp ce Vilnius absorbea forța de muncă calificată, regiuni precum Alytus sau Utena sufereau din cauza închiderii marilor combinate industriale. Politica regională a fost astfel teoretizată nu doar ca un instrument de distribuție a banilor, ci ca o strategie de gestionare a capitalului uman disponibil.

Teoriile moderne ale guvernărilor subliniază că succesul dezvoltării regionale depinde de „calitatea guvernării”. Cercetările științifice indică faptul că impactul fondurilor europene asupra dezvoltării regionale ascendente este

condiționat de existența unor instituții administrative puternice, cu un nivel scăzut de corupție și o înaltă eficiență în activitate (Augusztin, Iker, Monisso & Szörfi, 2025). Pentru Lituania, perioada de preaderare a reprezentat un laborator teoretic și practic pentru modelarea acestei calități instituționale. Adaptarea la modelul european a impus realizarea unei descentralizări parțiale și o profesionalizare a funcției publice la nivel regional, elemente considerate esențiale pentru a evita eșecul politicilor de planificare care au afectat alte state în tranziție (Pojani & Stead, 2019).

În Fișa informativă a Direcției Generale pentru Cercetare a Parlamentului European privind Lituania, elaborată în cadrul negocierilor de aderare, referitor la situația existentă la Capitolul 21 – Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale, se menționa faptul că se vizează în principal capacitatea administrativă și de programare, precum și eligibilitatea pentru finanțare. Se menționa, de asemenea, că Acquis-ul aferent respectivului capitol nu stabilește modul concret în care trebuie organizate structurile specifice pentru gestionarea Fondurilor Structurale și a Fondului de Coeziune, lăsând această responsabilitate fiecărui stat membru. Și structurile administrative necesare diferă, de asemenea, în funcție de dimensiunea și gradul de regionalizare al fiecărei țări. Statele candidate trebuiau să instituie structurile necesare până la momentul aderării, pentru a putea beneficia de aceste fonduri (European Parliament, 2003: 1).

Politica de coeziune promovată de Uniunea Europeană a acționat ca un vehicul important de europenizare instituțională în Lituania. Aceasta nu s-a limitat doar finanțarea unor proiecte de dezvoltare regională, dar a impus și un set de norme, proceduri și principii care au redefinit modul în care statul interacționează cu colectivitățile teritoriale subnaționale. Unul dintre cele mai importante efecte ale acestor acțiuni a constat în colaborarea mai apropiată a decidenților politici și autoritățile administrației publice subnaționale. Implicarea în activitățile de preaderare a permis oficialilor lituanieni să internalizeze normele europene prin interacțiuni zilnice în cadrul sistemului instituțional al Uniunii Europene (Bremberg & Danielson, 2022: 37-55). Acest proces de socializare a transformat preferințele statului, aliniindu-le cu obiectivele comunitare de solidaritate și dezvoltare echilibrată.

Din punct de vedere structural, politica de coeziune a forțat crearea unor noi entități administrative și consolidarea celor existente pentru a gestiona asistența financiară. Aceasta a presupus implementarea sistemului NUTS, care a oferit cadrul pentru colectarea datelor statistice și pentru planificarea strategică. În multe state candidate, inclusiv în Lituania, acest proces a generat tensiuni între aspirațiile de control centralizat din partea autorităților statului și cerințele Uniunii Europene privind parteneriatul și guvernanta pe mai multe niveluri. Chiar și în aceste condiții marcate de animozități, calitatea guvernării a rămas un

determinant cheie al performanței administrative în implementarea politicii de coeziune, influențând direct ratele de absorbție și conformitatea financiară (Mendez & Bachtler, 2024: 698-700).

Un alt rol crucial al politicii de coeziune a fost cel de catalizator pentru reformele în domeniul achizițiilor publice și al luptei împotriva corupției. Pentru a accesa fondurile de preaderare, Lituania a trebuit să demonstreze existența unor structuri administrative transparente și responsabile (Ferber & Deleanu, 2013: 268). Această presiune externă a accelerat modernizarea legislației naționale, creând un mediu mai previzibil pentru investiții. Politica de coeziune a funcționat astfel ca un fundament instituțional, oferind stabilitate și o direcție clară de reformă într-o perioadă de incertitudine economică.

Mai mult ca atât, politica de coeziune a promovat o abordare integrată a dezvoltării, legând investițiile în infrastructură de obiectivele de mediu și de protecție socială. În perioada de preaderare, acest lucru s-a reflectat în modul în care programele PHARE, ISPA și SAPARD au fost coordonate pentru a trata simultan capacitatea administrativă, infrastructura de transport și restructurarea rurală. Deși rezultatele au fost uneori inegale, configurația instituțională creată atunci a pus bazele pentru gestionarea mult mai complexă a Fondurilor Structurale și de Coeziune după 2004. Coeziunea a devenit, în esență, un mecanism de impulsione a elaborării de politici publice, contribuind la integrarea statelor candidate nu doar în piața europeană unică, ci într-un sistem comun de valori și practici administrative (Kyriazi, Miró, Natili & Ronchi, 2024: 29-39).

2. Contextul socio-economic al Lituaniei postsovietice

După prăbușirea regimurilor socialiste de stat, prioritățile politicilor de dezvoltare economică ale guvernelor postcomuniste au fost orientate spre realizarea unor reforme fundamentale macroeconomice, politice, juridice și sociale. Politica regională avea o prioritate redusă, iar instituțiile sau politicile naționale și regionale destinate abordării problemelor de dezvoltare regională erau puține. Măsurile specifice pentru regiunile subdezvoltate aveau, în general, o amploare redusă și un caracter neordonat. În general, lipseau structuri administrative regionale capabile să implementeze programe de sprijin coordonate la nivel regional, iar administrațiile locale sau municipale de mici dimensiuni reprezentau principala formă de administrare subnațională (Cornea, 2018: 101-103). Din cauza dimensiunii reduse și a veniturilor limitate, multe colectivități teritoriale întâmpinau dificultăți în a funcționa eficient și în a mobiliza resurse politice, economice și organizaționale suficiente pentru a realiza proiecte de dezvoltare semnificative (Bachtler & McMaster, 2008: 403).

Statele baltice au cunoscut o evoluție socio-economică relativ similară în perioada post-sovietică. Situația aceasta s-a datorat faptului că condițiile sociale, economice și politice au fost comparabile și caracteristice procesului de tranziție

post-sovietică. Fluctuațiile economice care au avut loc în primele două decenii după prăbușirea Uniunii Sovietice, de asemenea, în mare măsură, au fost similare. Reformele economiei de piață, perturbarea relațiilor comerciale odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, inflația galopantă, criza sectorului bancar, crizele economice mondiale și regionale au influențat profund economiile statelor nu doar în regiunea baltică, ci și în toate statele post-sovietice. O asemenea similitudine a proceselor ar putea induce ideea că rezultatele dezvoltării teritoriale relativ similare ale acestor procese s-au produs în toate țările aflate în tranziție. Dar, aceste tendințe și procese similare acționează pe fundamente teritoriale diferite. Organizarea teritorială distinctă a societății și economiei, diferențele de moștenire socio-culturală, poziționarea geografică particulară și alți factori au generat rezultate spațiale diferite ale unor procese similare. La prima vedere, regiunea poate părea relativ omogenă; dar cu toate acestea, analiza regională evidențiază diferențe semnificative (Burneika, 2007: 56).

La momentul redobândirii independenței în 1990, Lituania a moștenit o structură economică profund distorsionată de logica planificării centrale sovietice. Economia era caracterizată printr-o hiper-specializare industrială, fiind integrată în lanțuri de producție care se întindeau pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice. Această moștenire a lăsat în urmă monostructuri industriale în orașe medii și mici, unde întreaga economie locală depindea de o singură fabrică care producea componente pentru piața sovietică. Odată cu prăbușirea acestei piețe, regiunile respective au intrat în declin, marcând stabilirea unor disparități teritoriale care vor persista decenii la rând.

Deși sistemul sovietic promova și afișa insistent un egalitarism de fațadă, în realitate a creat forme specifice de segregare socio-economică. Deși disparitățile privind veniturile erau oficial reduse, alocarea resurselor și a locuințelor era centralizată, favorizând anumite centre urbane și centre industriale (Kovács, 2020: 123-130). În perioada de tranziție, aceste inegalități camuflate au explodat. Orașele care găzduiau industrii de înaltă tehnologie sau centre administrative precum Vilnius au reușit să se adapteze mai rapid, în timp ce zonele dependente de agricultura colectivizată sau de industria grea au rămas în urmă. Această moștenire instituțională sovietică a influențat inclusiv sistemul de învățământ superior, care era orientat spre necesitățile unei economii planificate, nu ale uneia de piață, îngreunând reconversia forței de muncă (Leišytė, Rose & Schimmelpfennig, 2018: 287-292).

Un element critic al moștenirii structurale a fost dependența energetică și infrastructurală. Lituania dispunea de centrala nucleară de la Ignalina, care asigura o mare parte din necesarul de electricitate, dar care reprezenta și un risc major de securitate ecologică și un obstacol în negocierile de aderare. Infrastructura de transport era orientată predominant pe axa Est-Vest, facilitând tranzitul către enclava Kaliningrad și restul Rusiei, dar neglijând conexiunile

Nord-Sud către restul Europei. Această configurație a creat o încoerență infrastructurală care a alimentat fenomenul de penurie energetică în anumite regiuni, pe măsură ce prețurile la resurse au început să se alinieze la nivelurile pieței mondiale (Bouzarovski, 2018: 28-29).

Disparitățile structurale au fost accentuate de procesul de privatizare și de retragere a statului din domeniul economic. În absența unor mecanisme de piață funcționale, primele etape ale tranziției au dus la o concentrare a resurselor în mâinile unei noi elite urbane. Regiunile periferice, lipsite de investiții și cu o infrastructură în degradare, au devenit surse de emigrare masivă, atât internă (către capitala Vilnius), cât și externă. Moștenirea sistemului sovietic centralizat nu a fost doar una instituțională, ci și una de mentalitate: lipsa inițiativei locale și dependența de deciziile luate la centru au reprezentat bariere psihologice majore în calea dezvoltării regionale endogene.

Impactul tranziției către economia de piață asupra configurației teritoriale. Tranziția către economia de piață a declanșat o reconfigurare radicală a dezvoltării teritoriale subnaționale în statul lituanian. Mecanismele de piață, fiind declanșate, au început să penalizeze ineficiențele geografice moștenite de la sistemul sovietic. Orașele care nu au putut atrage investiții sau care nu aveau o bază economică diversificată au cunoscut un proces de de-urbanizare sau de declin industrial pronunțat. În schimb, capitala Vilnius a început să atragă capital, forță de muncă și servicii. Aceste procese au contribuit la configurarea unui model de dezvoltare monocentric, unde capitala a devenit motorul principal al creșterii economice naționale, în timp ce restul țării se străduia, cu resursele disponibile, să se adapteze la noile realități politice, sociale și economice existente.

Un aspect definitoriu al acestei perioade a fost transformarea peisajului instituțional al învățământului superior și al cercetării. Trecerea de la modelul sovietic la unul orientat spre piață a dus la o concentrare a instituțiilor de elită în marile centre urbane, consolidând statutul acestora de poli de cunoaștere (Smolentseva, Huisman & Froumin, 2018: 20-26). Această concentrare a capitalului uman a fost esențială pentru atragerea investițiilor străine directe în sectorul serviciilor și al tehnologiei informației, dar a lăsat regiunile periferice fără forța de muncă necesară pentru inovare. Astfel, configurația teritorială a început să reflecte o diviziune între o „economie a cunoașterii” urbană și o „economie a supraviețuirii” rurală sau post-industrială.

Impactul tranziției s-a resimțit puternic și în sectorul locuințelor și al planificării urbane. Privatizarea rapidă a fondului locativ a dus la o fragmentare a proprietății, făcând dificilă regenerarea urbană a cartierelor de blocuri sovietice. În multe orașe lituaniene, acest lucru a generat noi forme de segregare socio-spațială, pe măsură ce clasele medii și superioare au început să se mute în suburbii noi, în timp ce zonele centrale sau vechile cartiere muncitorești au rămas blocate

într-o stare de degradare. Această suburbanizare necontrolată a pus presiune pe infrastructura de transport și a crescut costurile serviciilor publice, complicând eforturile de planificare regională.

Mai mult, tranziția a adus în prim-plan problema sărăciei energetice, un fenomen cu o puternică amprentă teritorială. Pe măsură ce subvențiile pentru încălzire au fost eliminate și prețurile la energie au crescut, gospodăriile din regiunile mai sărace sau din orașele mici cu sisteme de încălzire centralizată ineficiente au fost cele mai afectate. Aceasta a creat o nouă axă de inegalitate, unde capacitatea de a plăti facturile la utilități a devenit un indicator al rezilienței regionale. Politica regională de preaderare a trebuit, așadar, să navigheze într-un mediu în care forțele pieței tindeau să adâncească faliile dintre regiunile „câștigătoare” și cele „pierzătoare” ale tranziției.

Accentuarea disparităților regionale. Analizând modelele teritoriale ale schimbărilor economice, trebuie luată în considerare nu doar situația economică propriu-zisă, ci și structura teritorială a societății în ansamblu. La începutul anilor 1990, Lituania era o țară relativ uniform dezvoltată. Sistemul urban al Lituaniei fusese proiectat artificial în perioada sovietică, în conformitate cu schema și cu unele idei ale lui W. Christaller și A. Lösch. Aceste concepții au fost adaptate la schema urbană a Lituaniei și ulterior modificate de arhitecți locali conduși de K. Šešelgis în anii 1960–1970. Nicio altă țară din Europa nu a cunoscut o reorganizare atât de amplă, realizată de sus în jos (top-down), a sistemului urban. Ca urmare a implementării acestor idei și a ideologiei sovietice, Lituania nu a avut un singur oraș dominant de mari dimensiuni (deși conceptul de „loc central” exista în schemele geografilor menționați). În schimb, țara dispunea de o rețea relativ densă și echilibrată de orașe mari și mijlocii (cu populații între 50 000 și 600 000 de locuitori) și nu avea o rețea de gospodării agricole dispersate în zonele rurale. În fapt, Lituania a devenit un stat policentric în ceea ce privește relațiile socio-economice. Populația din vestul țării avea legături foarte slabe chiar și cu capitala Vilnius. Această concepție privind dezvoltarea teritorială a Lituaniei a avut drept consecință încetinirea artificială a dezvoltării orașului Vilnius. Atât dimensiunea demografică, cât și potențialul economic al capitalei au fost mai reduse decât ar fi putut fi într-un sistem de piață liberă, bazat pe o distribuție spontană a populației (Burneika, 2007: 58-59).

Ulterior, în perioada de preaderare, harta economică a Lituaniei s-a cristalizat în jurul a trei poli de creștere principali: Vilnius, Kaunas și Klaipėda. Această „triangulație” a dezvoltării a beneficiat de avantaje comparative clare. Vilnius, ca centru administrativ și financiar, a atras cea mai mare parte a investițiilor străine. Kaunas s-a reinventat ca centru academic și industrial, profitând de poziția sa geografică centrală. Klaipėda, prin portul său la Marea Baltică, a rămas poarta principală de intrare a fluxurilor comerciale, fiind mai puțin afectată de șocurile tranziției datorită orientării sale internaționale. Acești

poli au demonstrat o convergență rapidă către mediile europene, devenind vitrine ale succesului lituanian.

Într-un contrast puternic, regiunile periferice, în special cele situate de-a lungul frontierelor cu Belarus și regiunea Kaliningrad, au fost identificate ca zone defavorizate. Județele (Apskritis) precum Tauragė, Marijampolė sau Alytus s-au confruntat cu un șomaj structural ridicat și cu o infrastructură precară. Aceste regiuni au suferit de pe urma pierderii funcțiilor lor economice tradiționale și a lipsei de atractivitate pentru investitori. Politica regională a încercat să intervină prin desemnarea unor zone economice libere sau prin proiecte de infrastructură, dar rezultatele au fost adesea limitate de capacitatea administrativă locală scăzută (Santos, Conte & Molica, 2025: 238-242).

Această polarizare economică a fost însoțită de o polarizare a oportunităților educaționale și a calității vieții. În timp ce în Vilnius se dezvoltau servicii moderne și o scenă culturală vibrantă, regiunile periferice se luptau cu probleme de bază, precum calitatea apei, gestionarea deșeurilor și accesul la asistență medicală de calitate. Identificarea polilor de creștere nu a fost, deci, doar un exercițiu statistic, ci o recunoaștere a eșecului mecanismelor de redistribuire în fața forțelor de aglomerare economică. Politica de preaderare, prin instrumente precum ISPA sau SAPARD, a încercat să atenueze aceste tendințe, dar impactul lor a fost adesea prea mic pentru a contracara curentul puternic al centralizării economice în jurul capitalei.

Studiarea disparităților regionale existente într-un stat poate constitui un punct de referință pentru o evaluare multicriterială mai detaliată a situației colectivităților teritoriale subnaționale. O abordare complexă poate evidenția zonele problematice și poate sugera metode de reducere a diferențelor dintre județe. Deși imaginea rămâne încă incompletă, considerăm că rezultatele obținute vor fi utile pentru cercetări viitoare (Rimkuvienė & Sakalauskaitė, 2018: 80).

În pofida dimensiunii sale teritoriale reduse, Lituania se caracterizează prin diferențe semnificative la nivel județean în ceea ce privește nivelul de dezvoltare economică, veniturile, investițiile, activitatea antreprenorială, nivelul de educație al populației și rata șomajului. Aceste diferențe economice și sociale limitează oportunitățile de dezvoltare ale regiunilor și îngreunează progresul către dezvoltarea durabilă a țării. Situația respectivă este o dovadă a faptului, în opinia autorilor lituanieni, că politica regională din Lituania nu este suficient de eficientă în reducerea polarizării regionale (Grynja & Kovgeris, 2024: 109).

Inegalitățile regionale din statele mici sunt adesea mai puțin vizibile în evaluările statistice, deoarece doar statele mari sunt divizate în mod sistematic în regiuni, în funcție de nivelurile diferite ale produsului intern brut (PIB). Statisticile Uniunii Europene evaluează, de regulă, țara în ansamblu, ignorând diferențele regionale interne ale statelor mici, deoarece, în cadrul statisticii naționale, analiza regională nu constituie întotdeauna o prioritate. În aceste

condiții, probleme majore pot rămâne ascunse, cum ar fi emigrația masivă, diferențele semnificative în veniturile gospodăriilor, condițiile de desfășurare a activității economice, nivelul de educație sau ratele șomajului (Maknickienė, Lapinskaitė, Miečinskienė & Skačkauskienė, 2018: 324).

În perioada postsovietică PIB-ul pe cap de locuitor în toate județele, cu excepția județului Vilnius, a înregistrat o scădere relativă față de media națională începând cu anul 1997. În anul 2003, PIB-ul pe cap de locuitor al județului Vilnius era cu 43,9% mai mare decât media națională, în timp ce în 1997 acest indicator depășea media națională cu 19,7%. În județul Tauragė, acest indicator a scăzut de la 59,5% din media națională în anul 1997 la 53,5% din media națională în anul 2003 (Ragauskienė, 2005: 109). În anul 2003, PIB-ul pe cap de locuitor în Lituania reprezenta 46% din media Uniunii Europene (Ragauskienė, 2005: 111).

Este incontestabil faptul că există diferențe atât în interiorul regiunilor, cât și între regiuni. Deoarece situația regiunilor este în continuă schimbare, este foarte important de a analiza situația existentă din diferite perspective. În opinia cercetătorilor D. Rimkuvienė și A. Sakalauskaitė (2018: 75), pentru o analiză mai aprofundată, dezvoltarea unei regiuni nu poate fi descrisă printr-un singur indicator, deoarece dezvoltarea este o noțiune multidimensională, iar starea dezvoltării poate fi caracterizată mai adecvat prin mai mulți indicatori diferiți. Cercetătorii care examinează problemele disparităților regionale propun criterii, variabile și indicatori diferiți pentru evaluare. În cele mai dese cazuri, drept indicator principal pentru caracterizarea situației unei regiuni și a nivelului său de dezvoltare este folosit Produsul Intern Brut (PIB) sau PIB-ul pe cap de locuitor. Unii autori iau în considerare și diverși factori de mediu, iar alții au pus în evidență importanța educației ca factor esențial al dezvoltării economice. Variabile precum mortalitatea infantilă, numărul medicilor practicanți pe cap de locuitor, ratele de omucidere, numărul polițiștilor pe cap de locuitor, speranța de viață la naștere, participarea la serviciile religioase și rata șomajului au fost frecvent utilizate în analize. Rolul variabilelor economice în explicarea disparităților regionale ale satisfacției declarate față de viață a fost de asemenea analizat (Rimkuvienė & Sakalauskaitė, 2018: 76).

Analiza datelor statistice oficiale furnizate de Departamentul de Statistică al Republicii Lituania și de Agenția Lituaniană pentru Ocuparea Forței de Muncă, aflată în subordinea Ministerului Securității Sociale și al Muncii, arătau că dezechilibrele sociale și economice dintre regiunile Lituaniei, măsurate prin anumiți indicatori, nu s-au redus în perioada 1997–2003. PIB-ul pe cap de locuitor reprezintă unul dintre principalii indicatori utilizați pentru a oferi o imagine sintetică asupra nivelului de dezvoltare socială și economică a unei țări sau regiuni. Dezechilibrele de dezvoltare regională din Lituania, exprimate prin PIB pe cap de locuitor, s-au accentuat. Diferențele dintre PIB-ul pe cap de

locuitor în județul Vilnius, cel mai puternic din punct de vedere economic, și județul Tauragė, cel mai slab, au crescut de la un raport de 2 la 2,7 ori în perioada 1997–2003. Mai mult, PIB-ul pe cap de locuitor în toate județele, cu excepția județului Vilnius, a înregistrat o scădere relativă față de media națională începând cu anul 1997. În anul 2003, PIB-ul pe cap de locuitor al județului Vilnius era cu 43,9% mai mare decât media națională, în timp ce în 1997 acest indicator depășea media națională cu 19,7%. În județul Tauragė, acest indicator a scăzut de la 59,5% din media națională în anul 1997 la 53,5% din media națională în anul 2003. Aceste date evidențiază accentuarea diferențierii după PIB-ul pe cap de locuitor între regiunile Lituaniei, confirmând tendința de adâncire a disparităților regionale de dezvoltare economică (Ragauskienė, 2005: 109).

Disparitățile regionale existente influențau substanțial nivelul de trai al populației. La momentul aderării Lituaniei la Uniunea Europeană, ponderea populației expuse riscului de sărăcie continua să fie relativ ridicată.¹ În Lituania, în 2004, proporția persoanelor aflate în această situație se ridica la aproximativ 20 % (Commission of The European Communities, 2007: 6).

Disparitățile dezvoltării regionale reprezintă un fenomen foarte complex, rezultat urmare a interacțiunii mai multor factori, printre care: economici, sociali, geografici, culturali, identitari și istorici. Analiza acestor diferențe în dezvoltarea regională este esențială pentru înțelegerea disparităților interne și a provocărilor cu care se confruntă politica regională a unui stat, al cărei obiectiv principal este promovarea și susținerea dezvoltării socio-economice echilibrate a tuturor regiunilor. Astfel, rolul politicii regionale al unui stat nu trebuie să se reducă doar la eliminarea diferențelor în dezvoltarea socio-economică a regiunilor, ci ar trebui să se refere și la identificarea mecanismelor de prevenire a apariției unor noi disparități de dezvoltare economică socială și culturală. (Grynja & Kovgeris, 2024: 109)

În concluzie, contextul dezvoltării sociale și economice al Lituaniei la începutul anilor '90 a fost unul de „demolare creatoare”. Dispariția sistemului sovietic a oferit oportunitatea unei reinventări totale, dar a și expus vulnerabilitățile structurale ale unui stat de dimensiuni mici în fața globalizării și a integrării europene. Politica regională a devenit un teren competițional în care s-au întâlnit două tendințe: dorința de modernizare rapidă și necesitatea păstrării unui echilibru teritorial sustenabil. Lecțiile învățate în această perioadă, mai ales cele referitoare la importanța instituțiilor și a planificării strategice, rămân fundamentale pentru înțelegerea parcursului european al Lituaniei și a provocărilor actuale ale politicii de coeziune (Darvas, Mazza & Midões, 2019: 14-19).

¹ Conform definiției utilizate la nivel european, erau considerate expuse riscului de sărăcie persoanele ale căror venituri erau sub 60 % din venitul median național disponibil.

3. Adaptarea cadrului legislativ și administrativ

În iulie 1998, au fost aprobate *Principiile fundamentale ale politicii regionale a Lituaniei*. Acest document poate fi considerat drept un prim pas în crearea cadrului juridic pentru dezvoltarea regională în Lituania. În acest document au fost formulate principalele obiective ale politicii regionale și au fost definite sarcinile și principiile fundamentale pentru implementarea acestora, precum și sursele de finanțare ale programelor de dezvoltare. Un accent deosebit a fost pus pe reglementarea programelor de dezvoltare, care urmau să devină baza pentru acordarea asistenței din partea Uniunii Europene. De asemenea, documentul a acordat o atenție considerabilă planificării teritoriale. În ceea ce privește sprijinul statului pentru politica regională, se menționa că Guvernul Lituaniei trebuie să asigure un sprijin constant regiunilor cu un înalt nivel al șomajului și/sau condiții de viață mai scăzute (Bunatian, G., Vialkin, A., Yershov, A. & Klessova S., 2004: 24).

În continuarea *Principiilor fundamentale ale politicii regionale a Lituaniei*, a fost adoptată *Legea privind dezvoltarea regională nr. VIII-1889* din anul 2000, care a stabilit cadrul juridic necesar, inclusiv: elaborarea Planului Național de Dezvoltare Regională și a planurilor regionale de dezvoltare la nivel local, principiile de funcționare ale instituțiilor responsabile de dezvoltarea regională și condițiile generale de finanțare regională.

În mod special, legea a trasat obiectivele generale ale politicii regionale a statului lituanian, și anume: sprijinirea creșterii economice a regiunilor; promovarea unei dezvoltări regionale echilibrate; reducerea dezechilibrelor socio-economice dintre districtele Lituaniei; reducerea șomajului și dezvoltarea zonelor rurale. Legea prevede că structura planurilor regionale de dezvoltare la nivel subnațional trebuie să reflecte următoarele elemente: prioritățile statului în domeniul dezvoltării infrastructurii regionale; măsurile pentru implementarea obiectivelor majore ale politicii regionale și sursele de finanțare ale acestora (Lietuvos Respublikos Seimas, 2000).

În conformitate cu legea, *Planul Național de Dezvoltare Regională a Lituaniei* trebuia aprobat de Guvern, fiind, în același timp, coordonat cu autoritățile regionale și cu comunitățile de afaceri. La rândul lor, planurile regionale de dezvoltare la nivel subnațional trebuie aprobate de consiliile regionale de dezvoltare corespunzătoare și trebuie să fie conforme cu Planul Național de Dezvoltare Regională.

Legea prevede instituirea unui Consiliu Național pentru Dezvoltare Regională și a unor Consilii Regionale pentru Dezvoltare în fiecare regiune. Consiliul național este alcătuit din reprezentanți ai ministerelor și ai instituțiilor implicate și are competența de a lua decizii privind elaborarea și structura planurilor naționale și regionale de dezvoltare. De asemenea, consiliile au un rol determinant în selectarea proiectelor de investiții (Lietuvos Respublikos Seimas,

2000).

Legea privind dezvoltarea regională nr. VIII-1889, a stabilit două tipuri de unități teritoriale în care poate fi implementată politica regională: regiunile și teritoriile problematice. Regiunile corespundeau unităților administrativ-teritoriale intermediare – județele. (Lietuvos Respublikos Seimas, 2000). În anul 2002, Guvernul a decis crearea unei a unsprezecea regiuni, respectiv regiunea Centralei Nucleare Ignalina, alcătuită din trei municipalități, ceea ce constituie un exemplu al faptului că regiunea și unitatea administrativă nu coincid întotdeauna. Referitor la teritoriile problematice, în perioada examinată nu au fost create (Ragauskienė, 2005: 108).

Legea privind dezvoltarea regională nr. VIII-1889 a intrat în vigoare într-o perioadă în care accentul politicii regionale începea să se deplaseze către utilizarea abordării structurale a Uniunii Europene la nivel național. De aceea, inițiativele legislative au fost orientate către elaborarea Planului Național de Dezvoltare Regională, care includea și aspecte legate de atragerea investițiilor interne și externe.

Elaborarea planului de stat pentru perioada 2001–2003 a început în vara anului 2000, procesul fiind lansat cu sprijinul programului PHARE. Instrumentele planificate pentru dezvoltarea regională au rămas, în mare parte, neschimbate. Având în vedere cererea limitată pentru consultanță în afaceri și alte măsuri de sprijin „soft”, a fost necesar să se pună accentul principal pe soluționarea problemelor de infrastructură și pe instrumente mai eficiente pentru dezvoltarea antreprenoriatului, cum ar fi compensarea parțială a ratelor dobânzilor la credite, garantarea rambursării împrumuturilor acordate întreprinderilor mici și mijlocii etc.

Elaborarea planurilor regionale de dezvoltare la nivel subnațional fost inițiată în paralel cu elaborarea primului Plan Național de Dezvoltare Regională. Toate cele 10 regiuni ale țării au elaborat astfel de planuri, bazate, în esență, pe documente regionale similare existente anterior. Întrucât patru regiuni au fost selectate pentru a beneficia de sprijin financiar din partea programului PHARE, dezvoltarea ulterioară a planurilor a vizat în mod special aceste regiuni: Klaipėda, Tauragė, Marijampolė și Utena. Astfel, toate regiunile lituaniene învecinate cu regiunea Kaliningrad au fost incluse în acest grup. Includerea districtelor Tauragė, Marijampolė și Utena se explică prin nivelul lor relativ scăzut de dezvoltare socio-economică. În schimb, districtul Klaipėda se număra printre regiunile lider din punct de vedere economic. Această selecție reflecta, în esență, ezitarea autorităților naționale între două opțiuni: sprijinirea regiunilor mai puțin dezvoltate sau concentrarea resurselor în regiunile cu potențial ridicat de creștere. Astfel, regiunea mai dezvoltată Klaipėda a fost asociată cu regiunea mai puțin dezvoltată Tauragė într-o singură regiune de dezvoltare. Obiectivul acestei integrări a fost oferirea de sprijin organizatoric și tehnic regiunii mai puțin

dezvoltate de către regiunea lider, precum și consolidarea legăturilor economice și educaționale dintre acestea. În același timp, ambele districte au beneficiat de finanțare din fondurile Uniunii Europene în mod separat, deoarece nu s-a ajuns la un acord agreat de ambele părți privind gestionarea comună a asistenței financiare.

După cum se menționa în Planul Național de Dezvoltare pentru perioada 2001–2003, fondurile alocate dezvoltării regionale nu erau de natură să producă un impact macroeconomic semnificativ, însă utilizarea acestora în regiunile țintă putea contribui la soluționarea unor probleme specifice. Printre indicatorii vizați se numărau: creșterea PIB-ului mediu pe cap de locuitor în raport cu media națională, reducerea nivelului șomajului, creșterea investițiilor străine directe, sporirea productivității muncii, în special în întreprinderile orientate spre export și substituirea importurilor, creșterea volumului vânzărilor la întreprinderile beneficiare de asistență și majorarea ponderii producției destinate exportului în cadrul acestora.

În ansamblu, în această perioadă, districtul Klaipėda a beneficiat de 3,4 milioane euro din fondurile Uniunii Europene, districtul Tauragė – de 2,0 milioane euro, iar districtul Marijampolė – de 4,0 milioane euro (Bunatian, G., Vialkin, A., Yershov, A. & Klessova S., 2004: 25-26).

Procesul de aderare a Lituaniei la Uniunea Europeană a reprezentat un efort extraordinar de transformare a structurilor administrative, trecând de la un sistem centralizat la un model de guvernare pe mai multe niveluri, compatibil cu standardele Uniunii Europene. Această tranziție nu a fost doar o simplă formalitate juridică, ci a implicat o reconfigurare profundă a modului în care este realizată interacțiunea puterii statale cu colectivitățile teritoriale subnaționale. Adaptarea cadrului legislativ, instituțional și administrativ a fost dictată de necesitatea de a îndeplini criteriul administrativ de la Copenhaga, care solicita capacitatea de a implementa în mod eficient acquis-ul comunitar.

Negocierile privind realizarea prevederilor Capitolului 21 au reprezentat una dintre cele mai complexe provocări diplomatice și tehnice pentru autoritățile de la Vilnius. Acest capitol nu se referea doar la adoptarea unor legi, ci la demonstrarea faptului că Lituania posedă capacitatea instituțională necesară pentru a gestiona fluxurile considerabile de asistență financiară externă. Esența negocierilor a constat în alinierea legislației naționale la principiile fundamentale ale politicii de coeziune: concentrarea, programarea, parteneriatul și aditionalitatea.

În cadrul acestui proces, Comisia Europeană a exercitat o monitorizare constantă prin intermediul mecanismului de condiționalitate, analizând progresele în stabilirea structurilor de control și audit financiar (Duran, 2014: 73-75). Lituania a trebuit să convingă partenerii europeni că poate asigura o transparență totală în utilizarea fondurilor, evitând riscurile de corupție sau de

utilizare inefficientă a resurselor. Negocierile au evidențiat, de asemenea, necesitatea unei coordonări interministeriale stricte, deoarece politica regională este, prin natura sa, transversală, afectând transporturile, mediul, agricultura și educația.

Implementarea Nomenclatorului Unităților Teritoriale pentru Statistică (NUTS) a fost un pas esențial pentru ca Lituania să devină eligibilă pentru fondurile de coeziune. Sistemul NUTS este arhitectura pe care se sprijină întreaga politică regională a Uniunii Europene, permițând colectarea de date comparabile și alocarea resurselor în funcție de nivelul de dezvoltare al fiecărei unități.

Regulamentul (CE) nr. 1059/2003 privind instituirea unui nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică (NUTS) stabilește cadrul juridic pentru asigurarea funcționalității Nomenclatorului Unităților Teritoriale pentru Statistică (NUTS), sistemul standardizat utilizat de Uniunea Europeană pentru delimitarea teritorială a regiunilor în vederea producerii, comparării și armonizării statisticilor regionale (Parlamentul European & Consiliul Uniunii Europene, 2003: art. 1). Uniunea Europeană, prin utilizarea acestui instrument metodologic, urmărește asigurarea comparabilității datelor statistice între statele membre ale Uniunii Europene și fundamentarea politicilor regionale și de coeziune teritorială în baza datelor obiective, comparabile și cuantificabile.

Regulamentul (CE) nr. 1059/2003 stabilește normele de organizare, gestionare și actualizare a clasificării NUTS, precum și criteriile după care sunt încadrate unitățile teritoriale statistice. Sistemul NUTS reprezintă o structură ierarhică de delimitare teritorială a Uniunii Europene, utilizată pentru colectarea și analiza datelor statistice regionale necesare pentru evaluarea eligibilității regiunilor la finanțarea din fondurile structurale și pentru implementarea politicilor regionale ale Uniunii Europene (Parlamentul European & Consiliul Uniunii Europene, 2003: art. 2).

Nomenclatorul NUTS împarte teritoriul economic al statelor membre, astfel cum este el definit în Decizia 91/450/CEE, în unități teritoriale (Comisia Comunităților Europene, 1991). Din perspectivă structurală, Nomenclatorul NUTS este constituit pe trei niveluri teritoriale, definite în funcție de dimensiunile demografice stabilite la nivel european. Nivelul NUTS 1 corespunde regiunilor socioeconomice cu un potențial considerabil, cu o populație cuprinsă între 3 și 7 milioane de locuitori. Nivelul NUTS 2, cuprinde regiuni cu o populație între 800 000 și 3 milioane de locuitori și este considerat nivelul esențial pentru implementarea politicilor regionale și pentru alocarea fondurilor de coeziune. Nivelul NUTS 3 include unități teritoriale mai mici ca dimensiuni și potențial, cu o populație între 150 000 și 800 000 de locuitori, fiind utilizat, în mod special, pentru analize statistice regionale detaliate (Parlamentul European & Consiliul Uniunii Europene, 2003: art. 3).

Principiul central al Nomenclatorului NUTS este corelarea clasificării

statistice cu structurile și entitățile administrative existente în statele membre. Astfel, atunci când într-un stat există entități administrative comparabile cu limitele demografice stabilite de Regulamentul (CE) nr. 1059/2003, acestea sunt recunoscute drept unități NUTS. În situațiile în care structura administrativă națională nu corespunde dimensiunilor demografice prevăzute de regulament, nivelul respectiv poate fi constituit prin agregarea unor unități administrative mai mici, formând astfel unități statistice neadministrative. Regulamentul (CE) nr. 1059/2003 admite și anumite derogări de la criteriile demografice, în special în cazul regiunilor insulare, ultraperiferice sau în situații determinate de particularități geografice, istorice sau socioeconomice (Parlamentul European & Consiliul Uniunii Europene, 2003: art. 3).

Lituania este organizată în cadrul NUTS astfel: o singură unitate la nivel NUTS 1, două regiuni la nivel NUTS 2 și zece unități teritoriale la nivel NUTS 3. La nivel NUTS 1 Lituania este tratată ca o singură regiune macro-statistică. La nivel NUTS 2 sunt 2 entități: Regiunea capitalei și Regiunea Centrală și de Vest a Lituaniei. La nivel NUTS 3 sunt incluse cele zece apskritis: Vilnius, Alytus, Kaunas, Klaipėda, Marijampolė, Panevėžys, Šiauliai, Tauragė, Telšiai și Utena (Eurostat, 2026).

Includerea celor 10 județe existente (*Apskritis*) la nivel NUTS 3, a consolidat rolul județelor ca piloni ai dezvoltării regionale, chiar dacă capacitatea lor decizională rămânea limitată în comparație cu guvernul central. Provocarea majoră a constat în transformarea acestor entități administrative în actori capabili să genereze proiecte de dezvoltare. Implementarea sistemului NUTS nu a fost doar un exercițiu cartografic, ci a impus modernizarea sistemului statistic național pentru a furniza indicatori relevanți privind piața muncii, infrastructura și producția economică la nivel local.

Succesul integrării europene a depins în mare măsură de capacitatea Lituaniei de a construi un mecanism de absorbție a fondurilor europene. Acest lucru a presupus crearea unor instituții noi și recalibrarea celor existente pentru a gestiona fluxurile financiare provenite din programele de preaderare și, ulterior, din Fondurile Structurale. Rolul central în acest ecosistem l-a jucat Ministerul Finanțelor, care a acționat ca Autoritate de Management, coordonând fluxurile de numerar și asigurând conformitatea cu regulile financiare ale UE.

Un element inovator în peisajul administrativ lituanian a fost înființarea Agenției Centrale de Management al Proiectelor (CPVA). Această instituție a devenit nucleul tehnic al implementării proiectelor, oferind expertiză în licitații publice, monitorizarea contractelor și audit. Consolidarea acestor instituții a fost un proces anevoios, marcat de o curbă de învățare abruptă și de necesitatea de a reține personal calificat în sectorul public, în fața concurenței din sectorul privat.

Totuși, rezistența la schimbare a unor structuri birocratice vechi și fragmentarea responsabilităților între diferite ministere au reprezentat obstacole

constante în calea unei gestionări perfect integrate a asistenței externe.

Deși cadrul juridic, sistemul instituțional și sistemul de planificare ale politicii regionale au fost, în mare măsură, conturate, accentuarea diferențierii dezvoltării regionale în anii următori demonstrează că sistemul nu a fost capabil, la faza incipientă de implementare să își realizeze obiectivele obiectivele. Principala cauză a constat în faptul că politica regională a Lituaniei nu fusese corelată în mod adecvat cu politica regională a Uniunii Europene, neexistând o corelare reală între mecanismele celor două politici. Așa cum s-a menționat anterior, Lituania a beneficiat de asistență structurală europeană pentru creștere economică ca o singură regiune, pe sectoare distincte, ceea ce impune utilizarea mecanismelor politicii regionale naționale pentru reducerea dezechilibrelor sociale și economice interne (Ragauskienė, 2005: 108-109).

4. Analiza eficienței și impactului instrumentelor financiare de preaderare în Lituania

Cadrul teoretic și metodologic al asistenței financiare de preaderare. Procesul de extindere a Uniunii Europene către statele din Europa Centrală și de Est (ECE) a reprezentat unul dintre cele mai puternice instrumente politice de transformare a regiunii, convertind regimurile post-comuniste în democrații funcționale și economii de piață moderne (Emmert & Petrovic 2014: 1373-1385). În acest context, Lituania a parcurs o traiectorie accelerată de reforme, susținută masiv de asistența financiară externă. Instrumentele de preaderare nu au fost simple fluxuri financiare, ci mecanisme complexe de condiționalitate și transfer de know-how, menite să pregătească statele candidate pentru rigorile pieței unice și ale politicilor de coeziune. Importanța acestor instrumente derivă din necesitatea de a aborda dificultățile enorme pe care statele candidate le-au întâmpinat în încercarea de a absorbi un volum mare de legislație și standarde europene fără a pune în pericol funcționarea instituțiilor naționale (Emmert, 2008: 551-553). Pentru Lituania, perioada 1990-2004 a fost marcată de o restructurare profundă, în care programele PHARE, ISPA și SAPARD au acționat ca vectori de stabilitate și modernizare. Această lucrare își propune să analizeze eficiența acestor programe, punând accent pe modul în care ele au modelat capacitatea administrativă a țării și au pus bazele succesului economic post-2004.

Evoluția asistenței financiare pentru statele din Europa Centrală și de Est a reflectat schimbarea de paradigmă a Uniunii Europene, trecând de la un ajutor de urgență post-1989 la un parteneriat strategic de preaderare. Inițial, programul PHARE a fost conceput pentru Polonia și Ungaria, fiind ulterior extins pentru a acoperi toate statele candidate, devenind principalul instrument de consolidare instituțională. Pe măsură ce negocierile de aderare au avansat, Comisia Europeană a recunoscut că armonizarea legislativă nu este suficientă fără investiții masive în infrastructură și agricultură, ceea ce a dus la crearea ISPA și

SAPARD în cadrul Agendei 2000.

Aceste mecanisme de sprijin au fost esențiale pentru promovarea statului de drept și a economiei de piață, oferind un cadru structurat pentru transformarea sistemică (Emmert, 2008: 582-586). Implementarea acestor programe s-a realizat printr-un sistem de management descentralizat, care a forțat statele candidate să creeze structuri administrative capabile să gestioneze fondurile conform standardelor europene de audit și control. Experiența acumulată în această fază a fost crucială, deoarece dificultățile de absorbție întâlnite ulterior în unele state membre au fost adesea cauzate de o capacitate administrativă inadecvată dezvoltată în perioada de preaderare (Duran, 2014: 89).

Pentru Lituania, integrarea europeană a reprezentat atât un obiectiv de securitate națională cât și unul de prosperitate economică și socială. Strategia de preaderare a vizat în mod special trei direcții prioritare: consolidarea democrației și a administrației publice, modernizarea infrastructurii pentru a asigura conectivitatea cu Occidentul și restructurarea sectorului agricol, care deținea o pondere semnificativă în economia națională.

Tratatul de Aderare semnat în 2003 a reprezentat punctul culminant al acestui proces, Lituania făcând parte din cel mai mare val de extindere din istoria UE, care a inclus zece țări simultan (Ivanica, 2003: 4-12). Obiectivele strategice au fost strâns legate de utilizarea eficientă a fondurilor europene ca motor de creștere. Cercetările indică faptul că alocarea fondurilor nu a fost suficientă pentru a garanta succesul; îmbunătățirea cadrului instituțional și de reglementare a fost variabila critică ce a determinat atât absorbția fondurilor, cât și perspectivele de creștere economică pe termen lung (Savić, Drvenkar, & Drezgić, 2023: 16).

Programul PHARE: Pilonul consolidării instituționale și al reformei administrative. Programul PHARE a reprezentat „coloana vertebrală” a pregătirii administrative a Lituaniei. Obiectivul său principal a fost consolidarea capacității instituționale necesare pentru a aplica acquis-ul comunitar. În Lituania, PHARE a finanțat proiecte de tip „Twinning”, prin care experți din statele membre au lucrat direct cu funcționarii lituanieni pentru a reforma sistemul judiciar, administrația fiscală și controlul frontierelor.

Această formă de asistență a fost esențială deoarece conceptul de „stat de drept” era adesea slab definit sau înțeles în contextul tranziției, reprezentând un obstacol pentru țările care aspirau la integrare (Emmert, 2008: 553-554). PHARE a forțat o disciplină legislativă și procedurală care a transformat modul în care instituțiile lituaniene operau. Deși eficacitatea condiționalității UE a fost uneori mixtă din cauza contextelor domestice specifice, în Lituania, presiunea externă a PHARE a fost un catalizator pentru reforme politice și economice care altfel ar fi putut fi amânate.

Pe lângă componenta legislativă, PHARE a avut un impact semnificativ

asupra capitalului uman. Programele de formare profesională finanțate prin PHARE au creat o nouă generație de specialiști în politici publice și managementul fondurilor europene. Această infuzie de know-how a contribuit la creșterea competitivității economice a țării, facilitând adaptarea forței de muncă la cerințele unei piețe integrate.

În plus, PHARE a vizat coeziunea economică prin sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii și prin finanțarea unor proiecte de dezvoltare regională. Totuși, analiza procesului de descentralizare în statele din Europa Centrală și de Est arată că influența Comisiei Europene prin politica regională a generat rezultate diverse, uneori fiind limitată de lipsa unei perspective clare la nivelul subnațional (Horga & Costea, 2015). În Lituania, succesul PHARE a fost vizibil în special în centralizarea expertizei, care a permis ulterior o tranziție lină către gestionarea fondurilor structurale.

Programul ISPA: Modernizarea infrastructurii strategice de transport și mediu. Instrumentul Structural pentru Politici de Preaderare (ISPA) a fost dedicat proiectelor majore de infrastructură, având ca scop alinierea rețelelor de transport și a standardelor de mediu ale Lituaniei la cele ale Uniunii Europene. În sectorul transporturilor, ISPA a finanțat modernizarea coridoarelor transeuropene, cum ar fi „Via Baltica”, esențială pentru conectarea Lituaniei cu restul Europei Continentale (Christauskas & Christauskas, 2005). Aceste investiții au fost vitale pentru reducerea disparităților regionale și promovarea unei creșteri incluzive. Prin îmbunătățirea conectivității, Lituania a reușit să atragă investiții străine directe, care au devenit un motor cheie al globalizării și creșterii economice, oferind acces la piețele regionale și sporind avantajul competitiv al țării (Lobanova, 2024: 57-60). ISPA a funcționat ca un precursor al Fondului de Coeziune, pregătind ministerele de resort pentru planificarea și execuția unor proiecte de inginerie civilă de mare anvergură.

A doua componentă majoră a ISPA a fost protecția mediului, un domeniu în care Lituania moștenise o infrastructură depășită și poluantă. Fondurile ISPA au fost direcționate către construirea și modernizarea stațiilor de epurare a apelor uzate și către sisteme integrate de gestionare a deșeurilor solide în orașe precum Vilnius, Kaunas și Klaipėda. Adoptarea standardelor de mediu ale Uniunii Europene a necesitat nu doar investiții de capital, ci și o schimbare radicală a cadrului de reglementare. Deși fiecare țară din regiune a stabilit fundamente politice pentru managementul apei, maturitatea factorilor de facilitare a variat semnificativ. În Lituania, prin ISPA s-a reușit imunerea consecvenței în aplicarea standardelor de mediu, reducând riscurile ecologice și îmbunătățind calitatea vieții cetățenilor, elemente esențiale pentru convergența cu standardele europene de viață. Componenta de mediu a urmărit și finanțarea unor proiecte capabile să apropie serviciile publice de apă, canalizare și gestionare a deșeurilor de cerințele acquis-ului comunitar, iar această direcție era explicită în designul ISPA pentru

toate statele beneficiare.

Din punct de vedere al dimensiunii, Lituania i-au fost alocați 300 milioane euro în cadrul ISPA pentru perioada de preaderare, iar proiectele finanțate erau de regulă foarte mari, cu o valoare minimă menționată de 5 milioane euro, ceea ce indică o logică de intervenție concentrată pe investiții structurale, nu pe finanțări mici și dispersate (Grikōienē, 2024: 53). În același timp, am constatat că succesul programului nu a depins doar de alocarea financiară, ci și de pregătirea proiectelor și, mai ales, de capacitatea administrativă de a le implementa și finaliza la termenii parametrii stabiliți, aspect esențial într-un stat care își construia atunci experiența de gestionare a fondurilor europene. În Lituania, ISPA a fost utilizat și ca instrument de adaptare instituțională: autoritățile publice au trebuit să lucreze cu proceduri europene de evaluare, selecție, achiziții și monitorizare, ceea ce a creat o bază practică pentru viitoarele acțiuni de accesare și implementare a fondurilor de coeziune. Au avut prioritate rețelele de transport de interes european, iar acest lucru a fost legat de poziția geostrategică a țării ca nod de legătură între statele baltice și restul Europei centrale și de est. În aceeași logică, analiza programului arată că transportul și mediul au fost tratate ca sectoare complementare: primul pentru mobilitate, conectivitate și competitivitate, al doilea pentru conformare reglementară și sănătate publică. De aceea, ISPA în Lituania nu a fost doar un fond de infrastructură, ci și un mecanism de pregătire pentru guvernarea europeană, în care calitatea instituțiilor a contat aproape la fel de mult ca volumul banilor alocați.

Programul SAPARD: Transformarea sectorului agricol și dezvoltarea rurală. Programul Special de Aderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (SAPARD) a fost primul instrument care a permis Lituaniei să gestioneze fonduri europene într-un mod complet descentralizat. Obiectivul principal a fost modernizarea fermelor și a unităților de procesare pentru a respecta standardele UE de igienă și siguranță alimentară. SAPARD a reprezentat un „laborator” pentru implementarea Politicii Agricole Comune (PAC). În Lituania, programul a finanțat achiziția de utilaje agricole moderne și a sprijinit industria de prelucrare a laptelui și a cărnii. Această modernizare a fost critică, având în vedere că economiile rurale din ECE au trecut printr-o restructurare puternică de la începutul tranziției, marcată de disparități urbane-rurale în creștere. Prin SAPARD, producătorii lituanieni au obținut accesul pe piața unică, fiind forțați să devină competitivi într-un mediu extrem de exigent (Baum, & Weingarten, 2004: 10-19).

Dincolo de producția agricolă, SAPARD a vizat diversificarea activităților economice în zonele rurale pentru a reduce dependența de agricultura de subzistență. Proiectele de agroturism și dezvoltarea micii industrii rurale au fost menite să creeze locuri de muncă și să stopeze migrația către zonele urbane

(Baum, & Weingarten, 2004: 20-26).

Totuși, implementarea politicilor rurale în statele candidate a fost adesea marcată de tensiuni între paradigma modernizării și necesitatea de a oferi un garanții sociale pentru populația vulnerabilă (Petrick & Weingarten, 2004: 11-13). În Lituania, deși SAPARD a îmbunătățit competitivitatea sectorului agro-alimentar, a existat provocarea de a asigura că beneficiile ajung și la micii fermieri, nu doar la marile holdinguri agricole. Analiza documentelor timpurii ale SAPARD sugerează că intențiile inițiale ale factorilor de decizie au fost de a pregăti structurile pentru o dezvoltare rurală durabilă, însă succesul a depins masiv de capacitatea instituțională locală (Nemes, 2005: 35-38).

Analiza comparativă a managementului fondurilor și a capacității de absorbție. Succesul Lituaniei în utilizarea instrumentelor de preaderare a fost strâns legat de capacitatea sa administrativă. Spre deosebire de alte state candidate, Lituania a adoptat rapid un sistem de management riguros, sub coordonarea Ministerului de Finanțe. Această capacitate administrativă poate fi măsurată prin indicatori cheie care reflectă eficiența structurilor de programare și implementare.

Eficiența instituțională nu se rezumă doar la cheltuirea banilor, ci și la calitatea proiectelor selectate și la sustenabilitatea lor. Cercetările arată că o calitate ridicată a cadrului instituțional nu doar că mărește absorbția fondurilor, ci îmbunătățește și perspectivele de creștere economică (Savić, 2023). Lituania a demonstrat o curbă de învățare ascendentă, reducând erorile de raportare și îmbunătățind ratele de plată pe măsură ce se apropia de data aderării. Acest lucru a fost posibil și datorită stabilității macroeconomice, care a oferit spațiul fiscal necesar pentru cofinanțarea națională a proiectelor.

Analiza instrumentelor financiare de preaderare în Lituania relevă un proces de transformare structurală profundă, în care PHARE, ISPA și SAPARD au funcționat ca mecanisme de sincronizare cu modelul european. PHARE a contribuit realizarea reformelor administrative și legislative, în timp ce ISPA și SAPARD au furnizat investiții în infrastructură și modernizarea bazei productive a țării.

Eficiența Lituaniei în gestionarea acestor fonduri a fost determinată de o voință politică fermă de a atinge standardele Uniunii Europene și de o investiție constantă în capacitatea administrativă. Deși au existat provocări legate de disparitățile regionale și complexitatea birocratică, impactul macroeconomic a fost incontestabil pozitiv, contribuind la convergența reală a Lituaniei cu media Uniunii Europene. Lecția lituaniană subliniază faptul că asistența financiară este eficientă doar atunci când este însoțită de reforme instituționale solide și de o viziune strategică pe termen lung. Experiența acumulată între 1990 și 2004 rămâne un punct de referință pentru actualele state candidate, demonstrând că succesul integrării depinde de rigoarea pregătirii din faza de preaderare.

Dar, trebuie menționat și faptul că procedura de implementare a proiectelor europene în Lituania era una greoaie, deoarece proiectele finanțate din fondurile structurale ale Uniunii Europene trebuiau supuse examinării consiliului regional de dezvoltare, care trebuia să le evalueze privind conformitatea acestora cu Planul Național de Dezvoltare Regională și cu planul regional de dezvoltare local. Decizia finală aparținea autorităților centrale, iar această procedură, potrivit experților lituanieni, a îngreunat considerabil procesul de luare a deciziilor (Bunatian, G., Vialkin, A., Yershov, A. & Klessova S., 2004: 24).

În perioada 1995–2004, datorită implementării politicilor de coeziune economică și socială, s-a înregistrat, la nivelul Uniunii Europene o creștere economică relativ robustă în regiunile caracterizate printr-un PIB pe locuitor redus. Aceasta a determinat, per ansamblu, un proces de convergență economică între regiunile Uniunii Europene. Astfel, în perioada 1995–2004, numărul regiunilor al căror PIB pe locuitor era situat sub 75 % din media Uniunii Europene s-a redus de la 78 la 70, iar numărul regiunilor cu un PIB pe locuitor inferior pragului de 50 % din media UE a scăzut de la 39 la 32. Dar, în pofida progreselor înregistrate, disparitățile continuau a fi considerabile. În perioada 2000–2004, produsul intern brut pe locuitor a scăzut în 27 de regiuni, iar în 24 de regiuni ritmul mediu anual de creștere a fost inferior valorii de 0,5 %. În cazul a 5 dintre aceste regiuni, PIB-ul pe locuitor a coborât sub pragul de 75 % din media Uniunii Europene, ceea ce reflectă o tendință de stagnare și, în unele cazuri, chiar accentuarea disparităților regionale de dezvoltare (Commission of The European Communities, 2007: 5).

În acelaș timp, regiunile mai puțin dezvoltate au recuperat decalajele în ceea ce privește productivitatea într-un ritm mai accelerat. Acest proces a fost evident în noile state membre ale Uniunii Europene. În cele trei state baltice, productivitatea a crescut, în perioada 1995–2004, de aproximativ patru ori mai rapid decât media Uniunii Europene (Commission of The European Communities, 2007: 5). Totuși, trebuie subliniat faptul că multe regiuni din aceste state au pornit de la un nivel inițial foarte scăzut al productivității, ceea ce explică parțial ritmurile lor înalte de creștere.

Discuții

Rezultatele cercetării evidențiază faptul că evoluția politicii regionale din Lituania în perioada 1990–2004 trebuie interpretată în contextul unui proces amplu de transformare instituțională, determinat de suprapunerea a două dinamici majore: democratizarea și tranziția de la economia planificată la economia de piață și procesul de integrare europeană. Analiza demonstrează că dezvoltarea politicii regionale nu a reprezentat o reacție punctuală la apariția disparităților teritoriale, ci o componentă structurală a procesului de modernizare a statului. În această perspectivă, instituționalizarea politicii regionale a

contribuit la redefinirea relațiilor dintre nivelurile de exercitare a puterii publice, la dezvoltarea mecanismelor de coordonare interinstituțională și la consolidarea capacității administrative necesare participării la politica de coeziune a Uniunii Europene.

Interpretarea rezultatelor confirmă ipoteza cercetării potrivit căreia politica regională s-a dezvoltat sub influența convergentă a reformelor interne și a condiționalității europene. Dacă transformările economice produse după restabilirea independenței au generat necesitatea unor politici orientate spre diminuarea dezechilibrelor teritoriale, procesul de aderare la Uniunea Europeană a conferit acestor politici o dimensiune instituțională complementară. În consecință, politica regională a încetat să mai reprezinte exclusiv un instrument de dezvoltare economică și a devenit un mecanism prin care atât administrația publică centrală cât și cea subnațională și-a adaptat structurile organizaționale, procedurile și practicile la principiile guvernantei europene.

Un rezultat important al cercetării îl constituie identificarea caracterului cumulativ al transformărilor instituționale. Evoluția cadrului legislativ, reorganizarea structurilor administrative, introducerea sistemelor de planificare strategică și dezvoltarea mecanismelor de gestionare a fondurilor europene nu trebuie analizate ca reforme independente, ci ca elemente ale unui proces unic de convergență instituțională. Fiecare reformă a creat premisele pentru implementarea celei următoare, iar eficiența politicii regionale a depins de coerența întregului ansamblu instituțional. Această constatare explică de ce performanța administrativă a Lituaniei în perioada preaderării nu poate fi atribuită exclusiv unui singur instrument financiar sau unei singure reforme legislative, ci rezultă din interacțiunea dintre acestea.

Rezultatele cercetării permit, totodată, reinterpretarea rolului instrumentelor financiare de preaderare. Analiza demonstrează că programele PHARE, ISPA și SAPARD au depășit funcția tradițională de mecanisme de finanțare a investițiilor publice. Aceste instrumente au constituit, în același timp, mecanisme de învățare instituțională, prin intermediul cărora administrația publică lituaniană a dobândit experiență în domeniul programării, monitorizării, evaluării și controlului proiectelor finanțate din resurse europene. Din această perspectivă, eficiența lor trebuie evaluată nu doar prin volumul investițiilor realizate, ci și prin contribuția la dezvoltarea unei culturi administrative compatibile cu principiile guvernantei europene.

O altă concluzie desprinsă din cercetare privește relația dintre dezvoltarea regională și capacitatea administrativă. Literatura de specialitate tratează frecvent capacitatea administrativă drept o condiție prealabilă pentru implementarea politicilor europene. Analiza experienței lituaniene sugerează însă existența unei relații bidirecționale. Dacă o administrație performantă facilitează implementarea politicii regionale, în egală măsură procesul de implementare a acestei politici

contribuie la dezvoltarea competențelor instituționale, la profesionalizarea funcției publice și la perfecționarea mecanismelor de coordonare administrativă. Capacitatea administrativă apare astfel atât ca premisă, cât și ca rezultat al implementării politicii regionale.

Rezultatele cercetării permit și o reconsiderare a raportului dintre centralizare și descentralizare în perioada de preaderare. În numeroase interpretări, dezvoltarea politicii regionale este asociată în mod direct cu extinderea autonomiei autorităților publice subnaționale. Cazul Lituaniei demonstrează însă că procesul de europenizare nu presupune automat transferul competențelor către nivelurile teritoriale subnaționale, ci poate conduce la consolidarea mecanismelor de coordonare strategică exercitate de administrația centrală. În perioada analizată, dezvoltarea guvernantei multinivelară nu a însemnat diminuarea rolului statului, ci redefinirea funcțiilor acestuia în cadrul unui sistem administrativ caracterizat prin cooperare, programare și responsabilitate partajată. Această constatare contribuie la nuanțarea dezbaterilor privind relația dintre integrarea europeană și descentralizarea administrativă.

Interpretarea rezultatelor evidențiază și importanța dimensiunii teritoriale a europenizării. Adaptarea la acquis-ul comunitar nu s-a limitat la modificarea legislației sau la reorganizarea administrației centrale, ci a presupus dezvoltarea unor structuri teritoriale capabile să participe la elaborarea și implementarea politicilor publice. În acest sens, politica regională a funcționat ca un mecanism de articulare între nivelul național și cel european, facilitând integrarea autorităților publice subnaționale în procesele de planificare și implementare a dezvoltării teritoriale.

Rezultatele obținute permit formularea unor aserțiuni teoretice relevante. În primul rând, susțin necesitatea extinderii perspectivei instituționaliste asupra politicii regionale, prin includerea explicită a dimensiunii administrative și a proceselor de construire a capacității instituționale. În al doilea rând, constat că europenizarea trebuie analizată nu doar ca transfer de norme juridice, ci și ca proces de transformare organizațională și de dezvoltare a competențelor administrative. În al treilea rând, evidențiez caracterul complementar al reformelor legislative, instituționale și teritoriale, constatând astfel că eficiența politicilor europene depinde de coerența acestor transformări.

Din perspectivă practică, concluziile cercetării prezintă o relevanță deosebită pentru statele aflate în proces de aderare la Uniunea Europeană. Experiența Lituaniei demonstrează că pregătirea pentru participarea la politica de coeziune nu trebuie redusă la crearea unor structuri administrative dedicate gestionării fondurilor europene. Procesul reclamă dezvoltarea unei capacități instituționale integrate, bazate pe planificare strategică, coordonare interinstituțională, profesionalizarea funcției publice și consolidarea mecanismelor de cooperare dintre administrația centrală și nivelurile teritoriale

ale guvernării. În absența acestor condiții, eficiența asistenței financiare europene riscă să fie limitată, indiferent de volumul resurselor disponibile.

Pentru Republica Moldova, concluziile studiului au o semnificație aparte. În contextul actual al negocierilor de aderare, experiența lituaniană evidențiază faptul că politica regională trebuie abordată ca o componentă a reformei administrației publice și nu exclusiv ca o politică de investiții teritoriale. Consolidarea capacității administrative, dezvoltarea instituțiilor regionale și armonizarea mecanismelor de planificare strategică reprezintă condiții indispensabile pentru valorificarea oportunităților oferite de politica de coeziune a Uniunii Europene. Din această perspectivă, experiența Lituaniei oferă nu un model ce trebuie reprodus mecanic, ci un set de principii care pot orienta adaptarea politicilor publice la realitățile instituționale și teritoriale ale Republicii Moldova.

În ansamblu, cercetarea demonstrează că analiza politicii regionale exclusiv prin prisma rezultatelor economice oferă o imagine incompletă asupra rolului acesteia în procesul de integrare europeană. Politica regională trebuie înțeleasă ca un domeniu în care converg transformările legislative, administrative și teritoriale, contribuind simultan la dezvoltarea regională și la consolidarea capacității instituționale a statului. Această perspectivă constituie, în opinia noastră, principala contribuție teoretică a studiului și oferă un cadru explicativ util pentru analiza proceselor de preaderare desfășurate în alte state candidate la Uniunea Europeană.

Concluzii

Analiza evoluției politicii regionale din Lituania în perioada 1990–2004 evidențiază faptul că instituționalizarea acestui domeniu nu poate fi explicată printr-un singur factor determinant și nici redusă la o succesiune de reforme legislative sau administrative. Dezvoltarea politicii regionale a rezultat din convergența unor procese complexe – tranziția de la economia planificată la economia de piață, reconstrucția instituțiilor statului, transformarea administrației publice și integrarea europeană – care au acționat simultan și s-au influențat reciproc. În consecință, politica regională trebuie înțeleasă ca expresie a unei transformări instituționale de profunzime, în cadrul căreia obiectivele dezvoltării teritoriale au fost integrate într-un proces mai amplu de modernizare a statului.

Implementarea politicii regionale moderne în Lituania nu a reprezentat exclusiv o reacție la accentuarea disparităților teritoriale generate de tranziția postsocialistă. Aceste dezechilibre au constituit, fără îndoială, unul dintre factorii care au impus elaborarea unor politici orientate spre dezvoltarea echilibrată a colectivităților teritoriale subnaționale, însă ele nu explică amploarea și ritmul transformărilor instituționale realizate în perioada analizată. Factorul care a imprimat coerență și trasat direcția acestor transformări a fost procesul de aderare

la Uniunea Europeană, prin intermediul căruia dezvoltarea regională a fost asociată unor exigențe privind organizarea administrativă, planificarea strategică, coordonarea instituțională și gestionarea resurselor publice. Astfel, politica regională a dobândit o funcție care a depășit sfera dezvoltării economice, devenind unul dintre mecanismele fundamentale ale convergenței instituționale cu Uniunea Europeană.

Europenizarea politicii regionale nu s-a limitat doar la armonizarea cadrului legislativ cu *acquis-ul* comunitar. Adaptarea normativă a constituit doar una dintre dimensiunile procesului de transformare. O importanță cel puțin egală au avut restructurarea instituțiilor publice, redefinirea competențelor administrative, dezvoltarea mecanismelor de coordonare și consolidarea capacității administrative. Aceste transformări au creat condițiile necesare pentru implementarea principiilor politicii de coeziune și au permis integrarea treptată a administrației lituaniene în sistemul european al guvernantei multinivel.

Succesul procesului de preaderare nu poate fi atribuit unei singure reforme sau unui singur instrument financiar, ci interacțiunii dintre modificările legislative, reorganizarea instituțională, dezvoltarea mecanismelor de planificare și consolidarea competențelor administrative. Aceste componente au funcționat ca elemente ale unui sistem integrat, în cadrul căruia eficiența fiecărei reforme a fost condiționată de existența și funcționarea celorlalte. În această logică, politica regională apare ca un spațiu de convergență între reformele administrative și obiectivele dezvoltării teritoriale.

Analiza rolului instrumentelor financiare de preaderare conduce la o concluzie importantă privind funcțiile acestora în procesul integrării europene. PHARE, ISPA și SAPARD nu au reprezentat doar mecanisme de sprijin financiar, ci și instrumente de consolidare instituțională. Participarea autorităților publice lituaniene la implementarea acestor programe a favorizat dezvoltarea unor practici administrative aliniate standardelor Uniunii Europene, a stimulat profesionalizarea funcției publice și a contribuit la perfecționarea mecanismelor de programare, monitorizare și evaluare a politicilor publice. În consecință, valoarea acestor instrumente trebuie apreciată atât prin efectele economice generate, cât și prin contribuția lor la formarea unei administrații publice capabile să gestioneze politica de coeziune după aderare.

În literatura de specialitate relația dintre dezvoltarea regională și capacitatea administrativă este adesea interpretată într-o manieră unilaterală, capacitatea administrativă fiind considerată o premisă a implementării eficiente a politicilor europene. Analiza experienței lituaniene demonstrează însă existența unei cauzalități circulare. Dacă dezvoltarea instituțională facilitează implementarea politicii regionale, procesul de implementare contribuie, la rândul său, la consolidarea competențelor organizaționale, la perfecționarea mecanismelor administrative și la dezvoltarea unei culturi instituționale bazate

pe planificare strategică, responsabilitate și cooperare interinstituțională. Capacitatea administrativă apare astfel atât ca premisă, cât și ca rezultat al implementării politicii regionale.

Referitor la semnificația europenizării instituționale am dedus că europenizarea nu trebuie redusă la preluarea formală a normelor juridice europene. Ea reprezintă un proces de transformare a modului de funcționare a administrației publice, de redefinire a relațiilor dintre nivelurile guvernării și de adaptare a practicilor administrative la principiile cooperării, subsidiarității, parteneriatului și responsabilității. Din această perspectivă, politica regională constituie unul dintre domeniile în care europenizarea produce cele mai vizibile efecte asupra organizării și funcționării instituțiilor publice.

Din perspectivă aplicativă, experiența Lituaniei oferă învățăminte valoroase pentru statele care se află în prezent în proces de aderare la Uniunea Europeană. Pregătirea pentru participarea la politica de coeziune nu trebuie limitată la constituirea unor structuri administrative destinate gestionării fondurilor europene. Ea presupune dezvoltarea unei configurații instituționale coerente, consolidarea capacității administrative, profesionalizarea funcției publice, instituirea unor mecanisme eficiente de coordonare și dezvoltarea unei culturi organizaționale orientate spre planificare strategică și evaluarea rezultatelor. Numai în prezența acestor condiții resursele financiare europene pot genera efecte durabile asupra dezvoltării teritoriale și asupra modernizării administrației publice subnaționale.

În cazul Republicii Moldova, concluziile cercetării au o relevanță deosebită. Experiența lituaniană demonstrează că succesul integrării europene depinde în mod esențial de capacitatea statului de a transforma condiționalitatea europeană într-un amplu proces intern de modernizare instituțională. Politica regională națională poate deveni un instrument esențial al acestei profunde transformări numai dacă este integrată într-o mai amplă și consistentă reformă a administrației publice subnaționale, care are la bază delimitarea clară a competențelor, consolidarea instituțiilor administrației publice subnaționale, dezvoltarea mecanismelor de planificare strategică și promovarea cooperării dintre nivelurile administrației publice. În acest sens, experiența Lituaniei nu oferă un model care poate fi transpus mecanic, ci un ansamblu de principii și mecanisme care trebuie adaptate armonios particularităților instituționale, teritoriale și administrative ale Republicii Moldova.

Recunoștință

Cercetarea a fost efectuată în cadrul proiectului *Interogații ontologice privind alinierea politicii de dezvoltare regională a Republicii Moldova la standarde europene*, finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare și înscris în Registrul de stat al proiectelor din sfera științei și inovării cu cifrul 25.80012.0807.46SE.

Referințe bibliografice:

1. Augusztin, A., Iker, Á., Monisso, A., & Szörfi, B. (2025). The growth effect of EU funds—the role of institutional quality. *Acta Oeconomica*, 75(2), 153-181. <https://doi.org/10.1556/032.2025.00009>
2. Baum, S. & Weingarten, P. (2004). Developments of rural economies in Central and Eastern Europe: an overview. *Rural Areas and Development*, 2, 7-29. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.157828>
3. Berkowitz, P., Storper, M., & Herbertson, M. (2025). *Place-Based Policies of the European Union: Contrasts and Similarities to the US Experience*. National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w33513>
4. Börzel, T. A. (2011). *Move Closer! New Modes of Governance and Accession to the European Union*. Refubium (Universitätsbibliothek der Freien Universität Berlin). <https://doi.org/10.17169/refubium-20737>
5. Bouzarovski, S. (2018). *Energy Poverty*. Palgrave Macmillan Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-69299-9>
6. Bremberg, N. & Danielson, A. (2022). Communities of practice and the everyday making of EU foreign and security policy. Bremberg, N., Danielson, A., Hedling, E. & Michalski, A. (2022). *The everyday making of EU foreign and security policy: Practices, Socialization and the Management of Dissent*. Edward Elgar Publishing, 37-55. <https://doi.org/10.4337/9781789907551.00009>
7. Bučaitė-Vilkė, J. (2022). *Social Investment and Territorial Inequalities: Mapping Policies and Services in the Baltic States*. Berlin, Germany: Peter Lang Verlag. <https://doi.org/10.3726/b19662>
8. Buckley, P. J., Strange, R., Timmer, M. P. & De Vries, G. J. (2020). Catching-up in the global factory: Analysis and policy implications. *Journal of international business policy*, 3 (2), 79–106. <https://doi.org/10.1057/s42214-020-00047-9>
9. Buckwell, A. (2006). Rural Development in the EU. *Economía Agraria y Recursos Naturales*, 6(12), 93-120. <https://doi.org/10.7201/earn.2006.12.05>
10. Bunatian, G., Vialkin, A., Yershov, A., Klessova S. (2004). *Regional policy in the border districts of Poland and Lithuania: aims, tools and experiences for Kaliningrad region*. <https://en.kaliningrad-rda.ru/publications/economic-bulletin-no4-regional-policy-border-districts-poland-and-lithuania-aims-tools> (accesat la 02.11.2025)
11. Caliendo, L., Opromolla, L. D., Parro, F. & Sforza, A. (2017). *Goods and Factor Market Integration: A Quantitative Assessment of the EU Enlargement*. Working Paper 23695. <https://doi.org/10.3386/w23695>
12. Christauskas, Č. & Christauskas, J. (2005). Implementation of transport infrastructure projects in Lithuania for Vilnius-Kaunas dipolis development. *Folia Universitatis Agriculturae Stetinensis, Oeconomica*, no. 245(44), 261-

267. <https://etalpykla.vilniustech.lt/handle/123456789/142112> (accesat la 11.03.2026).
13. Cojanu, V., Botezatu, E., & Peleanu, I. (2009). *Formularea conceptelor operaționale ale unei politici de coeziune și competitivitate*. EIR Working Papers Series, No. 22. https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/WP_22.pdf (accesat la 03.05.2026).
14. Commission of The European Communities. (2007). *Fourth Report on Economic and Social Cohesion*. [https://aei.pitt.edu/42153/1/COM_\(2007\)_273_4th.pdf](https://aei.pitt.edu/42153/1/COM_(2007)_273_4th.pdf) (accesat la 03.05.2026).
15. Cornea, V. (2018). The Sources of Distortion of Local Public Interest. C. M. Hîntea, B. A. Moldovan, B. V. Radu, & R. M. Suciuc (Eds.). *Transylvanian International Conference in Public Administration*, 101-114. Cluj Napoca: Accent. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-67538-6> (accesat la 02.03.2026).
16. Darvas, Z., Mazza, J. & Midões, C. (2019). How to improve European Union cohesion policy for the next decade, *Bruegel Policy Contribution*, No. 2019/8, Bruegel, Brussels. <https://hdl.handle.net/10419/208039> (accesat la 11.04.2026).
17. Duran, M. (2014). The Absorption Capacity of Turkey for Its Use of the European Union Pre-Accession Assistance. *Boğaziçi Journal: Review of Social, Economic & Administrative Studies*, 28(1), 69-93. <https://doi.org/10.21773/boun.28.1.4>
18. Emmert, F. & Petrovic, S. (2014). The Past, Present, and Future of EU Enlargement. *Fordham International Law Journal*, 37(5), 1349-1419. <https://doi.org/10.13140/2.1.4508.7364>
19. Emmert, F. (2008). Rule of law in Central and Eastern Europe. *Fordham International Law Journal*, 32(2), 551-586. <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol32/iss2/6>
20. European Parliament. (2003). *Lithuania. Chapter 21 - Regional policy and coordination of structural instruments*. https://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/negotiations/lithuania/pdf/lithuania_chap21_en.pdf (accesat la 12.02.2026).
21. Eurostat. (2026). *Nomenclature of territorial units for statistics*. <https://csu.gov.cz/lithuania-nuts> (accesat la 15.05.2026).
22. Ferwerda, J. & Deleanu, I. (2013). *Identifying and reducing corruption in public procurement in the EU*. European Commission, OLAF. <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/309580> (accesat la 07.04.2026)
23. Filippetti, A. & Zinilli, A. (2023). The innovation networks of city-regions in Europe: Exclusive clubs or inclusive hubs? *Papers in regional science*, 102 (6), 1169–1193. <https://doi.org/10.1111/pirs.12763>

24. Genelyte, I. (2018). *Lost in Mobility?: Labour Migration from Baltic Lithuania to Sweden* (PhD dissertation), Linköping University Electronic Press. <https://doi.org/10.3384/diss.diva-152271>
25. Grikdienė, V. (2004). ISPA programos ir Sanglaudos fondo ágyvendinamø projektø valdymo specifika. *Public Policy and Administration*, 1(9), 53-61. <https://ojs.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/issue/view/161> (accesat la 10.03.2026).
26. Grynia, A., & Kovgeris, R. (2024). The Impact of Lithuanian Regional Policy on the Level of Socio-Economic Development of Its Regions. *Studia Sieci Uniwersytetów Pogranicza*, 8: 108-125.
27. Henry, N. (2011). *Impacts of Structural Change: Implications for policies supporting transition to a Green Economy: Final Report*. https://wayback.archive-it.org/12090/20151220155557/http://ec.europa.eu/environment/enveco/resource_efficiency/pdf/transition_costs.pdf (accesat la 25.04.2026).
28. Horga, I. & Costea, A. M. (2015). The Regional Policy in the EUMS from Central and Eastern Europe between Decentralisation and Recentralisation. *Debater a europa*, (12), 101–134. https://doi.org/10.14195/1647-6336_12_7
29. Horvat, A. & Maier, G. (2004). Regional development, Absorption problems and the EU Structural Funds. *44th Congress of the European Regional Science Association: "Regions and Fiscal Federalism", 25th - 29th August 2004*, Porto: European Regional Science Association (ERSA). <https://hdl.handle.net/10419/117224>
30. Ivanica, M. (2003). An Overview of the Treaty of Accession of Cyprus, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Malta, Poland, Slovakia, Slovenia to the European Union. EIPA Working Paper 03/W/03. <https://openalex.org/W1488349092> (accesat la 12.04.2026).
31. Josifidis, K., Supić, N. & Bodor, S. (2020). Institutional reforms and income distribution: Evidence from post-transition EU countries. *Panoeconomicus*, 67(3), 309-331. <https://doi.org/10.2298/PAN2003309J>
32. Komornicki, T. & Goliszek, S. (2023). New Transport Infrastructure and Regional Development of Central and Eastern Europe. *Sustainability*, 15 (6), 5263. <https://doi.org/10.3390/su15065263>
33. Korotaj, T., Chen, J. M. & Kurnoga, N. (2024). School-to-Work Transition in the Youth Labor Market in Central and Eastern Europe: A Cluster Analysis Approach. *Business Systems Research Journal*, 15 (2), 100–139. <https://doi.org/10.2478/bsrj-2024-0020>
34. Kovács, Z. (2020). Do market forces reduce segregation? The controversies of post-socialist urban regions of Central and Eastern Europe. *Handbook of Urban Segregation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

<https://doi.org/10.4337/9781788115605.00014>

35. Kyriazi, A., Miró, J., Natili, M., & Ronchi, S. (2024). *Social Policy and EU Polity-building Through Crises and Beyond* (1st ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003425250>
36. Leišytė, L., Rose A.-E. & Schimmelpfennig E. (2018). Lithuanian Higher Education: Between Path Dependence and Change. Huisman J. et al. (eds.). *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries*, Palgrave Studies in Global Higher Education, 285-310.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-52980-6_11
37. Lietuvos Respublikos Seimas. (2000). *Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas nr. VIII-1889*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.106367?faces-redirect=true> (accesat la 12.02.2026).
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2005). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Del Lietuvos regionines politikos iki 2013 metllstrategijos*, Nr. 575, Valstybės Žinios, Nr. 66-2370.
39. Lobanova, J. Z. (2024). *Institutions and Investment as Growth Drivers*. Beograd: Institut društvenih nauka.
<https://doi.org/10.59954/JEKF5832>
40. Maknickienė, N., Lapinskaitė, I., Miečinskienė, A., & Skačkauskienė, I. (2018). Patterns of inequality of Lithuanian regions. *Journal of Business Economics and Management*, 19(2), 323-342.
<https://doi.org/10.3846/jbem.2018.5574>
41. Mendez, C. & Bachtler, J. (2024). The quality of government and administrative performance: explaining Cohesion Policy compliance, absorption and achievements across EU regions. *Regional Studies*, 58(4), 690–703. <https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2083593>
42. Miceikienė, A., Skauronė, L. & Krikštolaitis, R. (2021). Assessment of the Financial Autonomy of Rural Municipalities. *Economies*, 9 (3), s. 105.
<https://doi.org/10.3390/economies9030105>
43. Nemes, G. (2005). *The politics of rural development in Europe* (No. MT-DP-2005/5). IEHAS Discussion Papers.
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/108072/1/MTDP0505.pdf> (accesat la 04.03.2026)
44. Parlamentul European & Consiliul Uniunii Europene. (2003). *Regulamentul (CE) nr. 1059/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 mai 2003 privind instituirea unui nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică (NUTS)*. JO L 154, 21.6.2003. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32003R1059> (accesat la 26.12.2025).
45. Petrakos, G., Sotiriou, A. & Alexiou, S. (2025). The geography of integration and regional growth in the EU. *Regional Studies*, 59(1).

- <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2534687>
46. Petrick, M. & Weingarten P. (2004). The role of agriculture in Central and Eastern European rural development: an overview. Petrick, M. & Weingarten P. (Eds). (2004). *The Role of Agriculture in Central and Eastern European Rural Development: Engine of Change or Social Buffer?* Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, 25, 1-20. <https://doi.org/10.22004/AG.ECON.93023>
47. Pojani, D., & Stead, D. (2019). When West–East planning policy advice fails to gain traction. *Journal of Environmental Planning and Management*, 62(8), 1402–1419. <https://doi.org/10.1080/09640568.2018.1497586>
48. Polugodina, M. & Grigoriadis, T. (2020). *East Prussia 2.0: Persistent regions, rising nations*, Discussion Paper, No. 2020/8, Freie Universität Berlin. <https://doi.org/10.17169/refubium-26889>
49. Ragauskienė, E. (2005). The Implementation of Regional Policy in Lithuania. *Ekonomika*, 72, 105-117. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2005.17536>
50. Rimkuvienė, D., & Sakalauskaitė, A. (2018). Regional Disparities in Lithuania. *Management Theory & Studies for Rural Business & Infrastructure Development*, 40(1): 74-84. <https://doi.org/10.15544/mts.2018.07>
51. Rodríguez-Pose, A. (2025). Forging a sustainable future together: Cohesion Policy at its defining moment. *Regional Studies*, 59 (1). <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2552869>
52. Santos, A. M., Conte, A. & Molica, F. (2025). Financial Absorption of Cohesion Policy Funds: How Do Programmes and Territorial Characteristics Influence the Pace of Spending? *Journal of Common Market Studies*, 63: 227–245. <https://doi.org/10.1111/jcms.13640>
53. Savić, Z., Drvenkar, N. & Drezgić, S. (2023). Convergence and economic integration of CEECs through EU regional policy system. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 36(3). <https://doi.org/10.1080/1331677X.2023.2188407>
54. Smolentseva, A., Huisman, J., Froumin, I. (2018). Transformation of Higher Education Institutional Landscape in Post-Soviet Countries: From Soviet Model to Where? Huisman, J., Smolentseva, A., Froumin, I. (eds) *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries. Palgrave Studies in Global Higher Education*. Palgrave Macmillan, Cham, 1-43. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52980-6_1
55. Von Hirschhausen, B., Grandits, H., Kraft, C., Müller, D., & Serrier, T. (2019). Phantom borders in Eastern Europe: A new concept for regional research. *Slavic Review*, 78(2), 368-389. <https://doi.org/10.1017/slr.2019.93>